

Ana LUDUŞAN

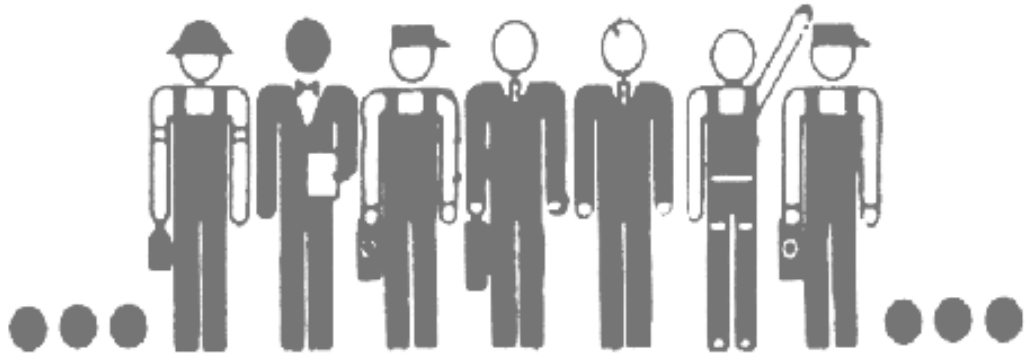
Egy törvény perverz hatásai

A reakciók, amelyeket a Magyarországgal szomszédos országokban élő magyarok törvénye kiváltott, amilyen mértékben vitatottak, éppannyira megalapozatlanok is, ha a kérdés lényegét tekintjük. Bu dapest e lépése a Vadim padjából elhangzott és a magyar revizionizmus problémáját felvető kommentároktól kezdve a magyar tervezetet az Európa Tanács normáinak ellentmondónak kikiáltó PSD-kommentároktól a legracionálisabb és a kor szellemével leginkább összhangban álló szellemeket is megmozgatta. Csakhogy a tervezet – ma már törvényt – nem vizsgálták kellő távolságtartással és komolyan, ahogy egy igazi, következményeiben hosszú távú politikai tervezet vizsgálni érdemes, egy olyan tervet, amely magában hordozza annak a kockázatát, hogy épp azokra az állampolgárokra lesz perverz hatással, akikre vonatkozik. A szociológiai szakirodalomban azokat a nemkívánatos hatásokat, amelyek éppen azokat érik, akik érdekében bizonyos cselekedeteket végrehajtottak, nevezik *perverz hatásoknak*. Annak érdekében, hogy a szereplők gyanakvásainak vagy érdekeinek megfelelő diskurzust alakítsanak ki, a törvénnyel foglalkozó kommentárok és elemzések megálltak a részleteknél, az ideológiai sajátosságoknál vagy a szöveg megcsonkításánál. Orbán Viktor miniszterelnök nyilatkozatai épp azokra a tendenciákra mutattak rá, amelyek veszélybe sodorják ezt a tervezetet, vagyis éppen azokra a perverz hatásokra, amelyek aláaknázzák a tervezetnek a címzettekkel szembeni jó szándékait. A miniszterelnök kijelentette, Magyarország egészséges gazdasági növekedést mutat fel, és ez a folyamat fenntartható, sőt fejleszthető, ha a magyar állam meg tudja szerezni a szükséges munkaerőt. Az előrevetített gazdasági növekedés érdekében körülbelül 5 millió emberre van szükség a magyar állam határain kívülről. Ez a nyilatkozat, amelyet nagyon sok politikus bíralt, és amelyet megfogalmazója visszavont, leleplezte a Magyarországgal szomszédos államokban élő magyarok munkavállalási jogának mint kedvezménynek megadásával kapcsolatos magyar tervezet igazi hátterét. A tervezetet a magyar államnak az elég közeli jövőben bekövetkező munkaerőigénye alapozta meg. Ez a szükséglet nemcsak Magyarországra jellemző: még erősebben jelentkezik Németországban, és egyre erősebb lesz a fejlett nyugat-európai országokban. Ennek a szükségletnek a kielégítése nem szorítkozik csupán azok bérezésére, akik fedezik a munkaerőhiányt, hanem felveti a – még ha csak ideiglenes – migráció problémáját is, ami az ebből fakadó esetleges konfliktusok adminisztratív költségeit is jelenti. Feltehető, hogy azok, akik jobb kereseti lehetőséget biztosító vidékek felé igyekeznek, nem kívánnak visszatérni a nagyobb szegénység állapotához, sőt még jobb kereseti lehetőséget biztosító vidékek felé migrálnak. Hasonló helyzetben még sok más lehetőséget is el lehet képzelni. Házasságok, formális házasságok, eltűnt esetek, a tervezetben előírtak formális betartása, a határ átlépése és azonnali visszatérés az otthoninál jobb kereseti lehetőséghez.

A budapesti kormány, amely ilyen perspektíva előtt áll, kidolgozta e nagyon gyorsan törvényerőre emelt tervezetet a Magyarországgal szomszédos államokban élő magyar nemzetiségűek ked-

E projekt esetében az „idegenek” magyarul beszélők lesznek, azonos szokásokkal, a magyar állam gondoskodására pedig – hogy elsősorban a Magyarországon kívül élő magyaroknak biztosít jobban fizetett munkahelyeket – a magyarnak lojalitással kell válaszolnia, vagyis ha az anyaországban már nem lesz munka, vissza kell térnie „származási helyére”. A bennszülött lakosság könnyebben elviseli majd a bekövetkező néhány letelepedést, és az emigránsoknak is könnyebb lesz alkalmazkodniuk, mint ha más nemzetiségű állampolgárokról volna szó.

Ebben a tervben, tudatosan vagy sem, megfeledeztek a szomszédos államok magyarok lakta vidékeinek kiürüléséről. Ezeknek a vidékeknek még rövid ideig tartó elnéptelenedése is beláthatatlan változásokat okoz a helyi közösségek életében, az otthon maradtakéban. A legszembetűnőbb és azonnali gazdasági következményekkel járó jelenség a Magyarországra dolgozni távozók családjának meggazdagodása. Az otthon maradtak jelentős vállalkozásokba kezdhetnének az anyaországból hozott erőforrások segítségével. Ez lesz az a vonzerő, amely elnépteleníti majd ezeket a vidékeket. Vannak arra utaló jelek, hogy a székelyek apraja-nagyja kész Magyarországra menni dolgozni. De vannak más, talán kevésbé szembetűnő jelenségek, amelyeknek következményei azonban egyáltalán nem elhanyagolhatóak az ilyenfajta nyomásnak kitett lakosság szempontjából. A Magyarországgal szomszédos államokban élő magyarok által lakott területek elnéptelenedése ahhoz a folyamathoz hasonlítható, amely az 1965–85-ös években az elzárt román vagy a Nagyszében környéki szász falvakból a városok felé tartó migrációt okozta. Ez a folyamat megbontotta az elzárt falvakban a korosztályok közötti egyensúlyt, öregek közössé-

géné alakította és eltűnésre ítélte őket. Ez megtörténhet a Magyarországgal szomszédos államok többségükben magyarok lakta településeivel is. Eltekintünk azon országok reakcióitól, amelyekből ez a munkaerő származik. Ügyes politikával el lehet érni, hogy a Magyarországról visszatérők ne érezzék többé otthon magukat, és készletet érezzenek arra, hogy ismét nyakukba vegyék a világot. Statisztikailag bebizonyosodott, hogy azok közül, akik külföldre mentek dolgozni, nagyon kevesen kapták vissza – hazatértek után – régi munkahelyüket. Gyanakvás és egyfajta féltékenység fogadja őket, akiknek lehetőségük van többet keresni, mint azoknak, akik itthon maradtak, ezért az előbbieket szakmai újraintegrálódása nagyon nehéz. Az RMDSZ-nek a magyar tervezettel szembeni első reakciója azt bizonyítja, hogy a szervezet megsejtette annak perverz hatásait a romániai magyarokra nézve, ezért tett javaslatokat módosítására. Valószínű, hogy a törvény alkalmazásakor figyelembe fogják venni ezeket a javaslatokat.

A magyar törvény által kiváltott, egyformán megalapozatlan ro-

gei mind gazdaságilag, mind társadalmilag és kulturálisan a legalacsonyabbak. A bennszülött lakosság és az újonnan érkezők közötti konfliktusok elhanyagolhatóak. Másrészt pedig a munkaerő pótlására elköltött pénz a környező országok magyarságának a zsebébe kerül, és ezzel a pénzzel gazdaságilag – de nem csupán – fejlesztheti és megerősítheti a közösséget, amelyből származik. Lehet, hogy az eredeti közösség elnéptelenedésének jelenségét nem vették figyelembe. Ez egyike a magyar terv egyik perverz hatásának. Azonban a szükséglet, amely létrehozta, továbbra is fennáll. Hogyan lehet szabadulni ebből a csapdából? A válaszom az, hogy minden komoly politikai tervnek vannak perverz hatásai, amelyeknek kiküszöbölése bizonyos költségekkel jár. A kérdés az, hogy a perverz hatások kiküszöbölésének ára kisebb-e, mint a hatások elviselésének ára. Erre egy példát hoznék fel a modern szociológiából, amely a bármilyen kölcsönhatás okozta perverz hatások kiküszöbölésének opportunítását elemzi. Egy útkezesztés villanyrendőreinek a felállítására az az ár, amit a közlekedők a károkat okozó és esetleg áldozatokkal járó összeütközések elkerüléséért fizetnek. De a villanyrendőr nem demokratikus előírás. Korlátozza ama szabadságunkat, hogy akkor menjünk át az úttesten, amikor akarunk. Am egy demokratikusabb forma elképzelhetetlenül megnövelné a közlekedésben való részvétel költségeit. Hogy demokratikus módon kerülhessük el az összeütközést egy útkezesztésnél, minden résztvevő előzetes megegyezésre lenne szükségünk, arra, hogy a hét melyik napján s a nap melyik órájában lehet átkelni az úttesten. Egy ilyen, minden kétséget kizáróan demokratikus, mert a több alternatíva közötti választás lehetőségét feltételező megegyezés viszont a villanyrendőrrel bevezetett korlá-

tozásnál sokkal nagyobb árat jelentene. Ebben az esetben a kevésbé demokratikus megoldás, a villanyrendőr, küszöböli ki annak perverz hatásait, hogy ugyanabban az időben több autó, több gyalogos vesz részt a közlekedésben. A fizetett ár elhanyagolható egy demokratikus megoldás árához képest, és végtelenül kisebb, mint egy összeütközés következménye.

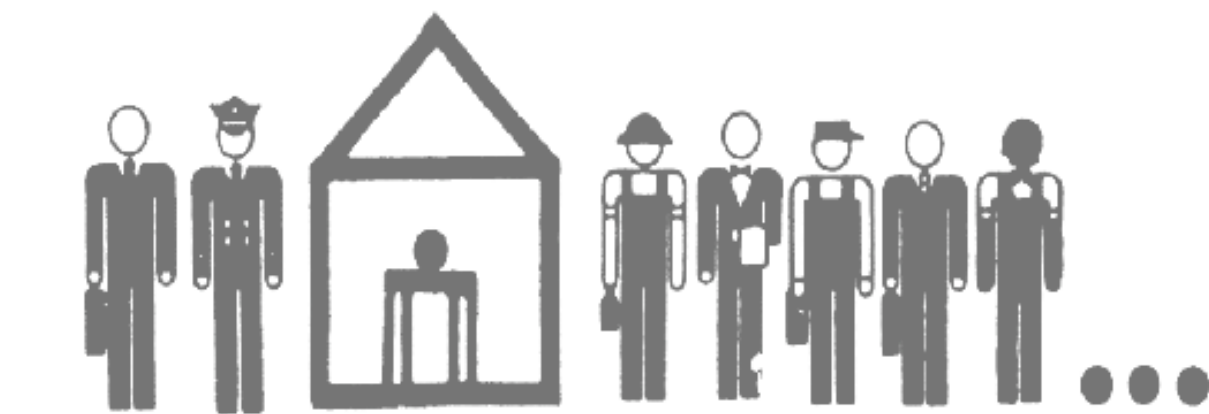
Összefoglalva: véleményem szerint a magyar miniszterelnök nyilatkozata üdvözlendő. Mentésítheti – alkalmazásának és (miért is ne?) felülvizsgálatának módzatai révén – a törvényt azon perverz hatásokról, amelyek már nem ellensúlyozhatók a törvény címzettjei esetében, illetve az ellensúlyozásnak magas ára van. Ha nem is abban a formában, amelyben most kidolgozták, de modell lehet majd egy olyan Európa számára, amely az eddig megszokottaktól eltérő fogalmakkal határozza meg önmagát. A legalacsonyabb költségekkel járó gazdasági projektek is képesek foglalkoztatni csoportokat a különböző európai országokból anélkül, hogy különösebb migrációs és adaptációs konfliktusokra kerülne sor, képesek minden résztvevő számára áldásos formában sort keríteni a technológiák átültetésére, képesek a mainál sokkal higgadtan felvetni az etnikai, kulturális, vallási identitás kérdését, szoros kapcsolatban azzal az országgal, amelyhez a származás kötelei kötnek. Ez történik majd, ha a magyar kormány képes lesz egyeztetni ezt a törvényt azokkal, akiknek szól, és képes lesz megosztani annak költségein és áldásain úgy, hogy a károk a projektben való valamennyi résztvevő számára minimálisak legyenek, beleértve azokat az államokat és állampolgárokat is, akiknek nemzetisége különbözik a környező országok magyarságától. A magyar politikusok elismerten jó politikusok. Átalakíthatják ezt a szomszédos országokba küldött trójai falovat olyan identitásépítő európai projektté, amely a hegemonia elveitől eltérő elvekre támaszkodik. A felelősségteljes partnerség elveire, amelyek a projektben érintett mindegyik szereplő számára előnyösek. Nem szüntethetjük meg az államok közötti határokat, amíg azok időzített aknákként vannak jelen gondolkodásunkban. A modern politikai projektekben ki kell küszöbölni a rég letűnt idők nosztalgiaiból táplálkozó romantikát és azokat a perverz hatásokat, amelyek a projekt megalkotóinak jó szándékai ellen fordulnak.

Fordította: HADHÁZY Zsuzsa

Jegyzet

* Raymond Boudon, *Texte sociologique a lease* (Válogatott szociológiai szövegek), Humanitas Kiadó, 1990.

ANA LUDUŞAN 1948-ban született Bányabükön, Kolozs megyében. Az Emberjogvédő Liga kolozsvári fiókjának irányítója. *Micul Stalin* (A kis Szálin – regény), Kolozsvár, 1998.

vezményes magyarországi munkavállalásáról. A tervezet költségeit tekintve rendkívül jól megalapozott. A szomszédos államokból toborzott magyar nemzetiségűekkel a magyar állam minimális költséggel tudja fedezni munkaerőhiányát. Ezáltal – diplomatikusan és a szomszédos államokban élő magyar nemzetiségűek iránt tanúsított gondoskodás és lojalitás dicsőségével – elkerüli majd azokat a konfliktusokat, amelyek akkor lépnének fel, ha a többségi lakosságnak más nyelvet beszélő és más szokásoknak hódoló nagyszámú bevándorlóval kellene versengenie a munkahelyekért.

mantikus válaszok és dühödt kritikák nem jelentik azt, hogy szemétkos árba kellene dobni, vagy el kellene átkozni azt. Történelmi gazdasági szükségszerűség alapozta meg, nyugodtan és racionálisan kell szemlélni. Szerzői bizonyára figyelembe vettek két alapvető dolgot: azt, hogy mibe kerül ez a törvény a magyar államnak, és hogy milyen előnyöket jelent a szomszédos országok magyar nemzetiségeinek. Amikor olyan szakemberekkel vagy dolgozókkal pótolják az országban jelentkező munkaerőhiányt, akik ugyanazt a nyelvet beszélik, és akiknek szokásaik ugyanolyanok, a terv költsé-